

GEMİ ALACAKLISI HAKKI VE GEMİ ALACAĞI

Prof. Dr. İnci KANER*

ÖZET

Tebliğin amacı, gemi alacaklısı hakları bağlamında ileri sürülebilecek taleplerin içeriğini açıklığa kavuşturmaktır. Bu durum, deniz hukukundan kaynaklı talepler ile adi talepler arasındaki sınırın çizilmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelime: Rehin

ABSTRACT

The aim of this paper is to issue the content of maritime claims in respect of the rights of the creditor. This shall help to draw the line between the ordinary claims and maritime claims.

Keyword: Lien

***

A-Genel Olarak

Gemi alacaklısı hakkını kısaca, bazı alacakları teminen gemi ve teferuatı üzerinde kanun hükmü gereği meydana gelen rehin hakkı diye tarif edebiliriz (TTK, ETK). Kanuni rehinle temin edilen alacaklar Türk Ticaret Kanununun 1320 nci maddesinde sayılmıştır.

Rehin hakkının meydana gelmesi için kanunda (TTK) sayılan alacaklar arasında yer alan bir alacağın doğması lazım ve kafidir. Alacağın doğması ile rehin hakkı da meydana gelmiş olur; rehin hakkı alacaklının gemi üzerindeki zilyetliğine veya hakkın gemi siciline tesciline bağlı değildir¹.

B-Gemi Alacaklısı Hakkının Bahsettiği Hak ve Yetkiler

1-Değerlendirme hakkı

Diğer rehin hakları gibi, gemi alacaklısı hakkı denilen kanuni rehin hakkı da bir değerlendirme hakkıdır. Alacaklıya alacağını geminin bedelinden alma hakkını verir. Gemi alacaklıları gemi üzerinden haklarını icra ve iflas kanunu hükümlerine göre alırlar.

Gemi alacaklısı hakkı, aynı hak olması itibarıyla, gemiye zilyet olan her üçüncü şahsa karşı ileri sürülebilir (TTK 1321/5). Gemiye zilyet olan üçüncü şahıslar geminin cebri icraya konu yapılmasına ve alacağın merhun üzerinden alınmasına katlanmakla mükelleftirler.

---

* Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Zaten bu hakkın gemi siciline tesciline hukuken imkan ve cevaz da yoktur (Çağa, Deniz Ticareti Hukuku, III, İstanbul, 1997, s.5).

2-Takip hakkı

Gemi alacaklısı hakkı söz konusu olduğu zaman, alacaklı kanuni rehin hakkını gemiye zilyet olan herkese karşı ileri sürebilir (TTK 1321/5).

3-Öncelik hakkı

Gemi alacaklılarının (TTK 1320/1, a-e) sahip olduğu rehin hakkı, gemi üzerinde tescil edilmiş veya edilmemiş olan bütün kanuni ve akdi rehin haklarıyla aynı yükümlülüklerden önce gelir (TTK 1323/1)².

Müşterek avarya garamesi payı alacakları da gemi alacağı teşkil ettiği halde bu alacaklarda öncelik hakkı mevcut değildir³. Dolayısıyla, bu alacakların bahsettiği rehin hakkı gemi üzerinde tescil edilmiş veya edilmemiş olan bütün kanunî ve akdî rehin haklarıyla aynı yükümlülüklerden sonra gelir (TTK 1323/2).

Buna göre, müşterek avarya garamesi payı alacağının, rehin hakkı bahsetmesine rağmen öncelik hakkı bulunmadığından (ve gemi üzerindeki bütün aynı yükümlülüklerde sonra geldiğinden), pratik bakımdan gemi alacakları arasında yer aldığı söylenebilir.

C-Gemi alacağı

Kanuni rehin hakkı (gemi alacaklısı hakkı) ile temin edilmiş olan alacaklara gemi alacağı denir.

Gemi alacakları, talep hakkının yanı sıra, öncelik hakkı ve rehin hakkı ihtiva eden alacaklardır. Diğer alacaklardan doğan başlıca hak talep hakkı olduğu halde, gemi alacağından doğan başlıca hak talep hakkından ibaret değildir. Bu gibi alacaklarda talep hakkının yanı sıra, alacaklının alacağını diğer alacaklardan önce elde etme hakkı (TTK 1323) ;öncelik hakkı ve rehin konusu şeyi paraya çevirme yetkisi;rehin hakkı mevcuttur. Bahsedilen bu üç yetki;talep hakkı, öncelik hakkı ve rehin hakkı alacak hakkında mündemiç yetkililerdir ve dolayısıyla alacak hakkının özünü oluşturur. Bu sebeple, söz konusu alacakları, diğer alacaklardan tefrik etmek için, gemi alacakları (Bak. TTK 1321) denir.

Gemi alacaklarında bulunan hak ve yetkiler kanundan doğan hak ve yetkililerdir. Dolayısıyla, kanunda gemi alacakları arasında sayılmayan alacaklar gemi alacağı teşkil etmez.

D-Yeni Türk Ticaret Kanununda gemi alacakları

Gemi alacakları Türk Ticaret Kanununun deniz ticaretine ayrılan Beşinci Kitabının Altıncı Kısım'ında düzenlenmiştir. Gemi alacakları kısmındaki hükümlerin hazırlanmasında 06/05/1993 tarihinde Cenevre'de kabul edilen "International Convention on Maritime Liens and Mortgages" (Gemiler Üzerindeki İmtiyazlar ve İpotekler Hakkında Milletlerarası Sözleşme) esas alınmıştır:

1-Gemi alacakları sadeleştirilmiştir

Türk Ticaret Kanunu, gemi alacaklarının sayısını altıya indirmiştir⁴.

Keza, gemi alacaklarının borçlularının belirtilmesi suretiyle, gemi alacaklısı hakkındaki talep hakkının rehinle temin edilmiş olsun olmasın diğer alacaklardaki talep hakkından farklı olmadığı ortaya konmuştur. (TTK 1320/1). Dolayısıyla gemi alacakla-

² Bak ve karşı.ETK 1257

³ Müşterek avarya garamesi alacakları 1993 tarihli Sözleşmenin 6 ncı maddesinin c bendi çerçevesinde bütün diğer rehinli alacaklardan sonra geleceği hükme bağlanmıştır.

⁴ Eski Ticaret Kanunumuz 1235 inci maddesinde bu alacakları on bent halinde saymış idi.

rının yeni Türk ticaret Kanunu'nda mahiyeti ve sayısı bakımından sadeleştirilmiş olduğu söylenebilir.

Gemi alacaklarının borçlusu duruma göre, geminin maliki, kiracısı, yöneticisi veya işleticisi olabilir (TTK 1320/1).

2-Gemi alacaklarının yanı sıra gemi alacaklısı hakkı vermeyen alacaklar da zikredilmiştir.

a-Ülkelerine getirilme giderleri ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma payları da içinde olmak üzere gemi adamlarına, gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek ücretlere ve diğer tutarlara ilişkin istem hakları (TTK, 1320/1, a) [i1].

Eski Kanun'da bu gibi alacaklar (m.1235) gemi adamlarının hizmet ve iş mukavelelerinden doğan alacaklar şeklinde ifade edilmiş idi.

b-Geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlardan doğan alacaklar.

Bununla birlikte, petrol veya diğer tehlikeli ve zararlı maddelerin taşınması ve silesiyle meydana gelen ve kusursuz sorumluluk ve zorunlu sigortaya tabi olan veya sair teminata konu olan zararlar sebebiyle gemi alacağı meydana gelmez (Bak.TTK 1320/2, a).

Radyoaktif maddelere ilişkin zararlar ise mutlak surette gemi alacağına konu olmaz (TTK 1320/2, b)

c-Kurtarma ücreti

Gemi alacaklısı hakkı sadece kurtarma ücreti için tanınmıştır. Kurtaranın özel tazminat alacağı buraya girmez.

d-Liman, kanal, diğer su yolları, karantina ve kılavuzluk için ödenecek resimler

e-Gemide taşınan eşya, konteynerler ve yolcuların eşyalarına gelecek olan ziya veya hasar dışında, geminin işletilmesinin sebep olduğu maddî ziya veya hasardan doğan ve haksız fiile dayanan alacaklar

Kusursuz sorumluluk ve zorunlu sigortaya tabi olmak şartıyla tehlikeli ve zararlı maddelerin taşınmasına ilişkin zararlar ile radyoaktif maddelere ilişkin zararların gemi alacağına konu teşkil etmeyeceği bu bentte sayılan alacaklar için de öngörülmüştür (TTK 1320/2).

f-Müşterek avarya garame payı alacakları

Müşterek avarya garame alacağı 1993 tarihli Cenevre Sözleşmesinde (mad.4) gemi alacağı olarak kabul edilmediği halde Türk Ticaret Kanunu bu alacağı gemi alacakları arasında saymış fakat alacağına öncelik hakkı tanımamıştır.

3-Gemi alacaklarının verdiği kanunî rehin hakkının sırasında yolculuk esası terk edilmiştir

Kurtarma alacağı hariç olmak üzere, gemi alacaklarının verdiği kanunî rehin haklarının sırasında alacakların kanundaki sırası (TTK 1320) esas alınır (TTK 1324).

Kurtarma alacağının verdiği kanunî rehin hakkı ise, bu alacağın doğumuna sebep olan faaliyetin yapıldığı tarihten evvel gemi üzerinde doğmuş olan bütün diğer rehin haklarından önce gelir. Kurtarma ücret alacakları kendi aralarında, sonra doğan önce gelmek suretiyle sıralanır. Kurtarma alacaklarının doğuş tarihlerinde her bir kurtarma faaliyetinin bittiği tarih esas alınır (TTK 1324/2).

Diğer gemi alacakları (TTK 1320/1a, b, d ve e) kendi aralarında eşit hakka sahiptirler (TTK 1324/3).

Müşterek avarya garame payı alacağı gemi alacakları arasında sıraya girmez. Zira bu alacağın öncelik hakkı yoktur. (TTK, 1320, 1323, 1324).

4-Gemi alacaklısı hakkının kapsamı yeniden düzenlenmiştir.

Yeni Kanunda mahdut aynı mesuliyet sistemi terk edildiği için, navlun gemi alacaklısı kapsamına dahil edilmemiştir⁵. Ayrıca, navlunun takibindeki zorluklar da dikkate alındığında navlunun gemi alacaklısı hakkının kapsamından çıkarılması doğru olmuştur.

Sigorta tazminatının gemi alacaklısı hakkının kapsamına girmediği açıklığa kavuşturulmuştur (TTK 1321/2)⁶.

Rehinin kapsamına, geminin ziya veya hasarından dolayı üçüncü kişilerce donatana ödenecek tazminat da ilave edilmiştir (TTK 1321/3).

Kanunda, gemi malikine ait olmayan eklentilerin rehin hakkının kapsamına girmeyeceği uygulamadaki tereddütleri gidermek üzere sarahaten belirtilmiştir.

E-Gemi alacağının devri ve intikali

Gemi alacağının devri veya intikali ile bu alacağın verdiği kanuni rehin hakkı da devredilmiş olur (TTK 1325). Bu hüküm Türk Ticaret Kanunu'na eklenmiş yeni bir hükümdür⁷.

F-Gemi alacaklarında zamanaşımı süresi ve hak düşümü süresi

Gemi alacağı, talep hakkı, rehin hakkı ve öncelik hakkından meydana gelen alacaklardır. Bu sebeple, rehin hakkı için öngörülen hak düşümü süresinin (TTK 1326)⁸ gemi alacağında mevcut olan talep hakkının zamanaşımında da geçerli olacağı öngörülmüştür (TTK 1327, ETK 1260). Böylece aynı alacakta mevcut olan talep hakkının zaman aşımı süresi ile rehin hakkının hak düşümü süresi eşitlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu ve diğer kanundaki özel hükümler saklıdır (TTK 1327).

⁵ Bak. Yeni Türk Ticaret Kanunu hükümet gerekçesi

⁶ Bu hüküm 1993 Cenevre Konvansiyonunun 10 uncu maddesinden alınmıştır.

⁷ 1993 Cenevre Sözleşmesi mad.10 dan alınmıştır.

⁸ ETK da rehin hakkı zamanaşımı süresine tabi idi. (ETK 1259).